

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 334.012.63/.64:355(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2023-4-9>**Кобеля-Звір М.Я.**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики
Львівського торговельно-економічного університету**Вовчак О.Д.**доктор економічних наук,
професор кафедри фінансових технологій та консалтингу
Львівського національного університету імені Івана Франка**Kobelia-Zvir Mariana**

Lviv University of Trade and Economics

Vovchak Olha

Ivan Franko National University of Lviv

СУБ'ЄКТИ ТА ОБ'ЄКТИ ГРАНТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**SUBJECTS AND OBJECTS OF GRANT ACTIVITIES**

У статті розглянуто особливості діяльності суб'єктів та змісту об'єктів грантового фінансування в Україні як важливих елементів системи грантового механізму. Продемонстровано основні ознаки гранту, а саме: 1) цільовий характер надання; 2) має характер допомоги, що надається за рахунок коштів, закумульованих у фондах грантодавців; 3) надання для зміцнення інституційної та фінансової спроможності реципієнта, а також на реалізацію конкретного проекту або програми на досягнення економічного, соціального та екологічного ефекту; 4) надання у грошовій або натуральній формі; 5) безоплатність; 6) безповоротність. Акцентовано на тому, що суб'єктами грантової діяльності можуть виступати дві групи осіб – грантодавці та грантоотримувачі. З боку грантодавця суб'єктами є: міжнародні організації, урядові донори, суспільні донори, приватні донори, корпоративні донори, а з боку грантоотримувача – представники влади, місцевого самоврядування, мікро-, малого та середнього бізнесу, громадського сектору, фізичні особи тощо. Наголошено, що грантоотримувачами можуть бути: органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, представники бізнесу: приватні підприємства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства, сімейні підприємства, колективні підприємства, індивідуальні підприємства, селянські (фермерські) господарства, спілки споживчих товариств, споживчі товариства, кооперативи, фізичні особи – підприємці; об'єднання співвласників багатоквартирних будинків; політичні партії, релігійні організації; представники громадського сектору: громадські організації, громадські спілки, асоціації, благодійні фонди; різні установи, заклади і навіть фізичні особи. Зазначено, що залежно від стратегічних цілей суб'єктів грантових відносин гранти можуть скеровуватися на підтримку економіки та демократії, розвиток громадянського суспільства, громад та територій зокрема, підсилення системи охорони здоров'я, забезпечення освітньої галузі, розвиток культури та креативних індустрій, реалізацію наукових досліджень, впровадження стартапів та реалізацію інноваційних проектів тощо. Розглянуто особливості змісту об'єкта грантової діяльності, а саме: об'єктом є грант – грошовий або негрошовий ресурс, який надається безоплатно та безповоротно грантодавцем реципієнту цільово на виконання заходів для зміцнення інституційної та фінансової спроможності грантоотримувача, а також на реалізацію конкретного проекту або програми на досягнення економічного, соціального та екологічного ефекту.

Ключові слова: гранти, суб'єкти та об'єкти грантової діяльності, грантодавці, грантоотримувачі, міжнародна технічна допомога, гранти, грантова допомога, грантова підтримка.

The article examines the peculiarities of the activities of the subjects and the content of the objects of grant financing in Ukraine as important elements of the grant mechanism system. The main features of the grant have been demonstrated, namely: 1) targeted nature of provision; 2) has the nature of assistance provided at the expense of funds accumulated in grantor funds 3) provision to strengthen the

institutional and financial capacity of the recipient, as well as for the implementation of a specific project or program to achieve an economic, social and environmental effect. 4) provision in cash or in kind; 5) free of charge; 6) irreversibility. Emphasis is placed on the fact that two groups of persons can act as subjects of grant activity – grant givers and grant recipients. On the part of the grantor, the subjects are: international organizations, government donors, public donors, private donors, corporate donors, and on the part of the grantee – representatives of the government, local self-government, micro, small and medium-sized businesses, the public sector, individuals, etc. It is emphasized that grant recipients can be: bodies of executive power and local self-government, business representatives: private enterprises, limited liability companies, companies with additional liability, general partnerships, limited partnerships, family enterprises, collective enterprises, individual enterprises, peasant (farming) farms, unions of consumer associations, consumer associations, cooperatives, individual entrepreneurs; association of co-owners of apartment buildings; political parties, religious organizations; representatives of the public sector: public organizations, public unions, associations, charitable foundations; various institutions, institutions and even individuals. It is noted that depending on the strategic goals of the subjects of grant relations, grants can be directed to: support of the economy and democracy, development of civil society, communities and territories in particular, strengthening of the health care system, provision of educational industries, development of culture and creative industries, implementation of scientific research, implementation of startups and implementation of innovative projects, etc. The peculiarities of the content of the object of grant activity are considered, namely, the object is a grant – a monetary or non-monetary resource, which is provided free of charge and irrevocably by the grantor to the recipient for the purpose of implementing measures to strengthen the institutional and financial capacity of the grantee, as well as for the implementation of a specific project or program on achievement of economic, social and environmental effect.

Key words: grants, subjects and objects of grant activity, grantors, grantees, international technical assistance, grants, grant assistance, grant support.

Постановка проблеми. Грантові ресурси завжди були, є і залишатимуться важливим механізмом підтримки, яким притаманна практична гнучкість. На відміну від державних програм, грантові програми набагато оперативніше реагують на потреби цільових груп. Грантові інструменти можуть швидко змінюватися, реагувати на загрози, виклики та ризики, започатковувати інновації та змінювати традиційні підходи. Використання безповоротних грантових ресурсів стає реальною можливістю для багатьох організацій перейти на якісно інший рівень роботи. Саме тому важливо розглядати гранти як дієві інструменти для розвитку та зростання [7].

Сьогодні грантову підтримку бізнесу та іншим цільовим групам надає широке коло грантодавців, які виступають суб'єктами грантової діяльності, серед яких для України вагомую роль відіграють міжнародні донори. Гранти від міжнародних донорів Україна отримує з проголошення незалежності, з 1991 року. Спочатку увага приділялася питанням розбудови інфраструктури в Україні та наближення її до європейських стандартів. Після 1997 року акцент підтримки змістився на питання правових і структурних реформ, демократизації суспільства, забезпечення сталого зростання, підвищення рівня й поліпшення умов життя людей у регіонах, підтримки екологічної та ядерної безпеки, відродження культури, духовності. З 2014 року з'являються грантові можливості для підтримки євроінтеграційних процесів, активізації та

розвитку громадянського суспільства, впровадження реформ із децентралізації. Від лютого 2022 року, з початку повномасштабної війни Росії проти України, міжнародні, національні та регіональні фонди та програми спрямовують масштабну фінансову підтримку у вигляді грантів на відновлення нашої держави, інфраструктури, відбудову країни та допомогу всім, хто постраждав від війни. Тому важливо дослідити діяльність таких суб'єктів грантової діяльності, що сприятиме ширшому залученню всіх учасників та збільшенню надання й отримання різних видів грантів як об'єктів такої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З початку 90-х рр., коли міжнародні партнери розпочали активно підтримувати Україну грантовими інструментами, ряд авторів досліджували аспекти грантового фінансування під різними ракурсами та кутами зору. Темі грантів приділяли увагу такі автори, як: Балашова А.Л., Мамонова В.В., Шнирков О.І., Марченко О.В., Сушко Д.О., Соколовська В.В., Каліна К.Є., Недря К.М., Рибалко Л.С., Рагуліна Н.В., Руденко В., Кульчій І., Слатвінська Л.А., Поворознюк І.М., Чирва О.Г., Кирилюк І.М. та ін. Проте в наукових працях відсутній ґрунтовний аналіз й дослідження особливостей діяльності суб'єктів та змісту об'єктів грантового фінансування в Україні.

Метою статті є дослідження особливостей діяльності суб'єктів та змісту об'єктів грантового фінансування в Україні як важливих елементів системи грантового механізму.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для того, щоб з'ясувати суб'єкти та об'єкти грантового фінансування в Україні, проаналізуємо дефініції поняття «грант», які закріплені на законодавчому рівні.

Так, відповідно до п. 5 ст. 1 Закону № 848 (ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність») грант – фінансові чи інші ресурси, надані на безоплатній і безповоротній основі державою, юридичними, фізичними особами, у тому числі іноземними, та (або) міжнародними організаціями для розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової та науково-технічної діяльності, проведення конкретних фундаментальних та (або) прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, зокрема на оплату праці наукових (науково-педагогічних) працівників у рамках їх виконання, за напрямками й на умовах, визначених надавачами гранту [3].

Згідно з п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону № 2778 (ЗУ «Про культуру») грант – фінансові ресурси, надавані на безповоротній основі суб'єкту, який провадить діяльність у сфері культури, для реалізації культурно-мистецького проекту [2].

Норми ст. 1 Закону № 601 (ЗУ «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні») містять таке визначення гранту: грошові кошти (фінансові ресурси), надавані на безоплатній, безпроцентній і безповоротній основі суб'єктам господарювання та фізичним особам за результатами конкурсного відбору, для реалізації програм, проектів, заходів, а також для інституційної підтримки суб'єктів видавничої справи незалежно від форми власності [4].

Для цілей податкового обліку використовують також визначення бюджетного гранту з пп. 14.1.2771 Податкового кодексу України, згідно з яким під цим поняттям розуміють цільову допомогу у вигляді коштів або майна, які надають на безоплатній і безповоротній основі за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги для реалізації проекту або програми у сферах культури, туризму та в секторі креативних індустрій, спорту й інших гуманітарних сферах у порядку, установленому законом [9].

Процедуру залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги, зокрема й державної реєстрації, моніторингу проектів (програм), акредитації виконавців (юридичних осіб – нерезидентів) визначає Порядок № 153 (Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги). Цей норматив регулює процедуру надання більшості міжнародних грантів і визначає грант як фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до

міжнародних договорів України надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України [10].

Дослідження законодавчих актів продемонструвало нам, що на теперішній час відсутня єдина дефініція поняття «грант», що є певною прогалиною законодавства. Це має більше теоретичне, ніж практичне значення, оскільки не позначається на механізмі грантового фінансування в Україні. Проте для визначення суб'єктів та об'єктів грантового фінансування аналізу законодавчих актів недостатньо. Варто звернутися до результатів досліджень науковців.

Марченко О.В., Сушко Д.О. зазначають: «Гранти – це сукупність фінансових засобів, які безповоротно надаються визначеним некомерційним установам або ж фізичним особам для реалізації соціального проекту, благодійної програми, проведення наукових досліджень, навчання або ж підвищення кваліфікації та інших суспільно корисних цілей з обов'язковим етапом звітування щодо їх використання на визначені цілі» [8].

Каліна К.Є., Недря К.М., Рибалко Л.С., Трубавіна І.М. визначили, що гранти – це грошові або інші засоби, що надаються як громадянам, так і іноземцям міжнародними організаціями для проведення наукових досліджень, підготовки кадрів, підвищення кваліфікації та інших цілей за певних умов, що надаються безпосередньо грантодавцями [5].

Соколовська В.В. визначила грант як кошти, безоплатно передані дарувальником (фондом, корпорацією, урядовим закладом або приватною особою) некомерційній організації або приватній особі для виконання конкретної роботи. В поняття грант входить також цільова субсидія, яка надається на конкурсній основі для реалізації заявленого проекту в тій чи іншій сфері діяльності [1].

У попередніх дослідженнях нами запропоновано дефініцію грантів як ресурсів, що надаються у формі майна, робіт і послуг; фінансових ресурсів у національній чи іноземній валюті з повним або частковим фінансуванням приватними, корпоративними, суспільними, урядовими та міжнародними грантодавцями на безвідкличній та безоплатній основі представникам органів влади та місцевого самоврядування, мікро-, малого та середнього бізнесу, громадського сектору та приватним особам на реалізацію цільових проектів та заходів організаційного розвитку [7].

Грантові інструменти вважаються частиною міжнародної технічної допомоги (МТД). Відповідно до чинного законодавства України МТД – це ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються

донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України. МТД може залучатись у вигляді: будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань проєктів, яке ввозиться або набувається в Україні; робіт і послуг; прав інтелектуальної власності; фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті; інших ресурсів, не заборонених законодавством, у тому числі стипендій [10].

Ознаками гранту є:

- 1) цільовий характер надання;
- 2) має характер допомоги, що надається за рахунок коштів, закумульованих у фондах грантодавців;
- 3) надання для зміцнення інституційної та фінансової спроможності реципієнта, а також на реалізацію конкретного проєкту або програми на досягнення економічного, соціального та екологічного ефекту;
- 4) надання у грошовій або натуральній формі;
- 5) безоплатність;
- 6) безповоротність.

Залежно від стратегічних цілей суб'єктів грантових відносин гранти можуть скеровуватися на: підтримку економіки та демократії, розвиток громадянського суспільства, громад та територій зокрема, підсилення системи охорони здоров'я, забезпечення освітньої галузі, розвиток культури та креативних індустрій, реалізацію наукових досліджень, впровадження стартапів та реалізацію інноваційних проєктів тощо.

Гранти можуть надаватися на поїздки, участь у конгресах, семінарах, форумах, виставках і т.п.; спостерігаються гранти на навчання, стажування у ВНЗ, проведення досліджень, публікації; для бізнесу поширеними є гранти на придбання обладнання, сировини, меблів, маркетингові та рекламні заходи тощо; для засобів масової інформації можливе грантове фінансування на інформаційно-роз'яснювальну роботу, а для громадського сектору на адвокаційні заходи, гуманітарні й волонтерські ініціативи тощо.

Окрім цього, залежно від виду витрат, на які можна спрямувати грантові ресурси, розрізняють гранти загальної підтримки, що надаються для забезпечення стабільного розвитку організації, а також цільові гранти на реалізацію конкретного проєкту. Окремо варто виділяти гранти на організаційний розвиток, а класифікувати їх можна залежно від послуги, яку вони покривають (такі гранти надає ІСАР Єднання), як-от: грант на консультації, на коучинг, на менторінг, на організаційний аудит, на зовнішню оцінку потенціалу/розвитку організації, на тренінг, на фасилітацію.

Особливістю грантів є те, що користування ними та їх похідними благами відбувається на безоплатній, безповоротній та безвідкличній основі, а також строго у відповідності до завдань та цілей, які запропоновані організацією-заявником у грантовій заявці, підтримані грантодавцем у грантовому конкурсі та зафіксовані у грантовій угоді. Така специфіка об'єктів грантового фінансування відрізняє їх від об'єктів інших, схожих за своєю природою та філософією відносин. Ще однією особливістю є те, що за цільовим використанням гранту ретельно слідкує сторона грантодавця. У всіх грантових відносинах обов'язковим є процес звітування за формою, строго встановленою грантодавцем. Зазвичай до грантової угоди додаються форма змістового звіту, форма звіту про надходження і використання коштів. Ці форми є обов'язковими до заповнення у вказані грантодавцем терміни.

Гранти прийнято класифікувати залежно від суб'єктності грантодавця:

- гранти міжнародних організацій (МОМ [6], ООН, Міжнародний Вишеградський фонд та ін.);
- гранти урядових донорів (Державний департамент США, Німецьке бюро міжнародної співпраці (GIZ), Посольство Федеральної Республіки Німеччина в Україні та ін.);
- гранти суспільних донорів (Фонд Конрада Аденауера, Фонд імені Фрідріха Еберта, Фонд Фрідріха Науманна «За свободу» та ін.);
- гранти приватних донорів (Фонд Рокфеллера (The Rockefeller Foundation), Фонд Чарльза Стюарта Мотта та ін.);
- гранти корпоративних донорів (Компанія «Монсанто», Intercultural Innovation Award та ін.) [11].

Відповідно до наведеної класифікації у загальному вигляді грантодавців можна представити наступним чином: міжнародні організації, урядові донори, суспільні донори, приватні донори, корпоративні донори.

Отож, **грантодавцем** є суб'єкт грантової діяльності, який надає грантоотримувачу грант на безповоротній, безоплатній та цільовій основі на виконання певних цілей.

Залежно від організаційно-правової форми грантоотримувача гранти можна розподілити на:

1. Гранти для органів виконавчої влади.
2. Гранти для органів місцевого самоврядування (грантова підтримка для цих суб'єктів можлива в межах секторальної підтримки від Мінрегіону, Державного фонду регіонального розвитку, посольств іноземних держав в Україні, міжнародних організацій та ін.).
3. Гранти для представників бізнесу. Так, до одержувачів бюджетного гранту відповідно до

положень Податкового кодексу України можуть належати:

1) платники податку на прибуток підприємств, що впливає зі змісту ст. 140 ПК України, а це платники, перелічені в ст. 133 ПК України, а саме: юридичні особи (окрім неприбуткових підприємств, установ та організацій), фізичні особи – підприємці (ФОП), у тому числі такі, що обрали спрощену систему оподаткування, та фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність, які сплачують податок на прибуток підприємств із об'єктів, зазначених у пп. 133.1.4. п. 133.1 ст. 133 ПК України;

2) платники єдиного податку, що впливає з положень ст. 292 ПК України (пп. 1 п. 292.1), а це юридичні особи чи фізичні особи – підприємці, які відповідають ознакам, що перелічені в п. 291.4 ст. 291 ПК України;

3) платники податку на доходи фізичних осіб, а саме: а) фізичні особи – підприємці, що впливає з п. 177.3.2 ч. 177.3 ст. 177 ПК України; б) фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність (ФОП), що впливає з положень ч. 178.3 ст. 178 ПК України; в) інші фізичні особи, що впливає з пп. 170.7-1.2 п. 170.7-1 ст. 170 ПК України [9].

4. Гранти для об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (підтримка Державного фонду енергоефективності).

5. Гранти для політичних партій (Фонд Конрада Аденауера, Фонд Ганса Зайделя, Фонд імені Гайнріха Бюлля, Міжнародний республіканський інститут (MPI), Національний демократичний інститут міжнародних відносин (НДІ) та ін.).

6. Гранти для релігійних організацій (Zagoriy Foundation, Карітас, Програма USAID «Справедливість для всіх» та ін.).

7. Гранти для громадського сектору (підтримку отримують від багатьох фондів та програм, як-от: Фонду ABILIS, Глобального жіночого фонду, Фонду Рокфеллера:

- Гранти для громадських організацій.
- Гранти для громадських спілок.
- Гранти для асоціацій.
- Гранти для благодійних фондів.
- Гранти для установ.
- Гранти для закладів.

10. Гранти для фізичних осіб (гранти на навчання, стажування, підвищення кваліфікації від різних національних та іноземних донорів, а також програма «еРобота» дає можливість подати на участь у грантовому конкурсі особам, які ще не сформалізували свою діяльність в організаційно-правову форму, але можуть отримати грант для відкриття власної справи, попередньо зареєструвавшись як ФОП) [11].

Відповідно до наведеної класифікації грантоотримувачами можуть бути: органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, представники бізнесу: приватні підприємства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства, сімейні підприємства, колективні підприємства, індивідуальні підприємства, селянські (фермерські) господарства, спілки споживчих товариств, споживчі товариства, кооперативи, фізичні особи – підприємці; об'єднання співвласників багатоквартирних будинків; політичні партії, релігійні організації; представники громадського сектору: громадські організації, громадські спілки, асоціації, благодійні фонди; різні установи, заклади і навіть фізичні особи.

Варто зазначити, що основними учасниками грантової діяльності зі сторони грантоотримувача можуть бути: посадова особа, директор, власник, головний виконавець або інша особа у структурі організації, що є учасником гранту, яка має управлінські або контролюючі функції, що стосуються даної транзакції; консультанти; ідейник проекту, організація-заявник; організація-виконавець, партнери проекту, підрядники, члени команди тощо.

Отже, **грантоотримувачем** є суб'єкт грантової діяльності, який отримує грантові ресурси і зобов'язаний їх використати на цілі грантової діяльності, в терміни та на умовах, які обумовлені в грантовій угоді.

Грантодавець і грантоотримувач набувають свого статусу добровільно.

Грантодавець – відповідно до своїх стратегічних та програмних цілей, а грантоотримувачі – на конкурсній основі.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, суб'єктами грантової діяльності можуть виступати дві групи осіб – грантодавці та грантоотримувачі. З боку грантодавця суб'єктами є: міжнародні організації, урядові донори, суспільні донори, приватні донори, корпоративні донори, а з боку грантоотримувача – представники влади, місцевого самоврядування, мікро-, малого та середнього бізнесу, громадського сектору, фізичні особи тощо. Об'єктом грантової діяльності є грант – грошовий або негрошовий ресурс, який надається безоплатно та безповоротно грантодавцем реципієнту цільово на виконання заходів для зміцнення інституційної та фінансової спроможності грантоотримувача, а також на реалізацію конкретного проекту або програми на досягнення економічного, соціального та екологічного ефекту. У подальших наших дослідженнях ми приділимо увагу аспектам механізму організації грантової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Соколовська В.В. Сутність та перспектива розвитку в Україні фандрайзингу. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4453> (дата звернення: 10.08.2023).
2. Закон України «Про культуру» № 2778. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t102778?an=9&ed=2020_07_16 (дата звернення: 13.08.2023).
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» № 848. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t150848?an=1&ed=2021_03_30 (дата звернення: 18.08.2023).
4. Закон України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» № 601. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t030601?an=4&ed=2021_02_05 (дата звернення: 17.08.2023).
5. Каліна К.Є., Недря К.М., Рибалко Л.С., Трубавіна І.М. Поняття про теоретико-методологічні основи застосування грантів і здійснення фандрайзингової діяльності для українських науковців у сфері педагогіки. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2022. Вип. 58. С. 123–134. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/31440> (дата звернення: 19.08.2023).
6. Кобеля-Звір М. Я. Грантова підтримка міжнародної організації з міграції в Україні під час війни. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2023. Вип. 3(92). С. 60–67. URL: http://www.psae-jrnl.nau.in.ua/journal/3_92_2023_ukr/10.pdf (дата звернення: 1.08.2023).
7. Кобеля-Звір М. Основні підходи до визначення поняття гранту. *Київський економічний науковий журнал*, 2023. Вип. 2. С. 16–21. URL: <https://journals.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/57> (дата звернення: 14.08.2023).
8. Марченко О.В., Сушко Д.О. Методичні рекомендації щодо участі у грантових програмах та курсах. Дніпро : ДДУВС, 2018. 68 с.
9. Податковий кодекс України. URL: <https://buhgalter911.com/uk/normativnaya-baza/nalogovyikodeks/> (дата звернення: 10.08.2023).
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» від 15.02.2002 № 153. URL: <http://surl.li/jgmob> (дата звернення: 12.08.2023).
11. Центр розвитку «ЧАС ЗМІН». Гранти 2023. URL: <http://www.chaszmin.com.ua/granty-2023/> (дата звернення: 9.08.2023).

References:

1. Sokolovska V.V. Sutnist ta perspektyva rozvytku v Ukraini fandrajzynhu [The essence and perspective of the development of fundraising in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, no. 9. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4453> (accessed August 10, 2023).
2. Zakon Ukrainy «Pro kulturu» № 2778 [Law of Ukraine «On Culture» No. 2778]. Available at: https://ips.ligazakon.net/document/view/t102778?an=9&ed=2020_07_16 (accessed August 13, 2023).
3. Zakon Ukrainy «Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diialnist» № 848 [Law of Ukraine «On scientific and scientific and technical activity» No. 848]. Available at: https://ips.ligazakon.net/document/view/t150848?an=1&ed=2021_03_30 (accessed August 18, 2023).
4. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu pidtryмку knyhovydavnychoi spravy v Ukraini» № 601 [Law of Ukraine «On State Support of Book Publishing in Ukraine» No. 601]. Available at: https://ips.ligazakon.net/document/view/t030601?an=4&ed=2021_02_05 (accessed August 17, 2023).
5. Kalina K.Ye., Nedria K.M., Rybalko L.S., Trubavina I.M. (2022) Poniattia pro teoretyko-metodolohichni osnovy zastosuvannia hrantiv i zdijsnennia fandrajzynhovoї diial'nosti dlia ukrains'kykh naukovtsiv u sferi pedahohiky [The concept of the theoretical and methodological basis of the application of grants and the implementation of fundraising activities for Ukrainian scientists in the field of pedagogy]. *Zasoby navchalnoi ta naukovo-doslidnoi roboty*, vol. 58, pp. 123–134 Available at: <https://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/31440> (accessed August 19, 2023).
6. Kobelia-Zvir M.Ya. (2023) Hrantova pidtryмка mizhnarodnoi orhanizatsii z mihratsii v Ukraini pid chas viyny [Grant support to an international organization for migration in Ukraine during the war]. *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi*, vol. 3(92), pp. 60–67. Available at: http://www.psae-jrnl.nau.in.ua/journal/3_92_2023_ukr/10.pdf (accessed August 1, 2023).
7. Kobelia-Zvir M.Ya. (2023) Osnovni pidkhody do vyznachennia poniattia hrantu [Basic approaches to defining the concept of a grant]. *Kyivskyi ekonomichnyi naukovyi zhurnal*, vol. 2, pp. 16–21. Available at: <https://journals.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/57> (accessed August 14, 2023).
8. Marchenko O.V., Sushko D.O. (2018), Metodychni rekomendatsii schodo uchasti u hrantovykh prohramakh ta konkursakh [Methodological recommendations for participation in grant programs and competitions]. Dnipro : DDUVS, 68 p.
9. Podatkovyj kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine]. Available at: <https://buhgalter911.com/uk/normativnaya-baza/nalogovyikodeks/> (accessed August 10, 2023).
10. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro stvorennia iedynoi systemy zaluchennia, vykorystannia ta monitorynhu mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy» vid 15.02.2002 № 153 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the creation of a unified system of attraction, use and monitoring of international technical assistance» dated February 15, 2002 No. 153]. Available at: <http://surl.li/jgmob> (accessed August 12, 2023).
11. Tsentr rozvytku «ChAS ZMIN». Hranty 2023. [«TIME OF CHANGES» development center. Grants 2023]. Available at: <http://www.chaszmin.com.ua/granty-2023/> (accessed August 9, 2023).